

Павличко Дмитро Васильович

Життєпис

Дмитро Павличко

(28 вересня 1929 — 29 січня 2023)

Дмитро Васильович Павличко — український поет, перекладач, громадсько-політичний діяч. Народився 28 вересня 1929р. в селі Стопчатові на Івано-Франківщині у селянській родині. Від осені 1945р. по літо 1946р. був ув'язнений за сфабрикованим сталінськими каральними органами звинуваченням у приналежності до УПА. 1953р. закінчив філологічний факультет Львівського університету. Завідував відділом поезії редакції журналу "Жовтень" (нині — "Дзвін"), після переїзду до Києва працював у секретаріаті СПУ. В 1971 — 1978 рр. Д. Павличко редагував журнал "Всесвіт". Перша збірка поезій "Любов і ненависть" з'явилася у 1953р. Пізніше побачили світ поетичні книги "Моя земля" (1955), "Чорна нитка" (1958). Визначальною особливістю творчості Д. Павличка цього періоду була підкреслена публіцистичність, громадянська напруга художнього слова, хоча, звичайно, молодий поет вимушений був іти й на певні компроміси з пануючою тоді ідеологією. Та вже збірка "Правда кличе" (1958), яка побачила світ на самому початку хрущовської "відлиги", засвідчила, що він був сповнений віри в можливість появи в тогочасних суспільних умовах справді вільної, духовно багатой людини. Однак вісімнадцятитисячний тираж книжки було знищено за вказівкою партійних цензорів. Етапною для Д. Павличка стала збірка "Гранослов" (1968), в якій автор утверджував ідею незнищенності національної культури. Але чи не найповніше талант поета розкрився в його ліриці. Збірки "Сонети подільської осені" (1973), "Таємниця твого обличчя" (1974, 1979) стали помітним явищем в українській літературі другої половини ХХ ст. Традиції пристрасного слова І. Франка продовжують книги поезій "Спіраль" (1984), "Поеми й притчі" (1986), "Покаянні псалми" (1994). Перу Д. Павличка належить також антологія перекладів "Світовий сонет" (1983). Літературно-критичні праці зібрані в книжках "Магістралями слова" (1978), "Над глибинами" (1984), "Біля мужнього слова" (1988). Д. Павличко — один з організаторів Народного Руху України, Демократичної партії України.

На сьогоднішній день Павличко-поет виступає ще в одній важливій для нашого часу іпостасі — політика, державного діяча, який пристрасно й рішуче відстоює інтереси суверенної України, її народу. І хоч державна діяльність забирає багато часу, все ж з'являються, хоч і не дуже часто, нові вірші поета — і ті, що "з шухляди", і щойно написані.

Перша збірка Д. Павличка "Любов і ненависть" відразу привернула увагу і читачів, і критики, бо вирізнялась серед повоєнної лірики гостротою соціальних тем і проблем. Але першим рішучим виступом стала збірка "Правда кличе!", яка розпочиналась традиційним для тогочасних збірок циклом "Ленін іде", містила чимало віршів, спрямованих проти "українських буржуазних націоналістів", кілька творів інтимної

лірики. Та був у цій збірці твір, помітивши який, чиновники схопились за голову й віддали наказ знищити весь вісімнадцятитисячний тираж. Цим твором був сонет "Коли умер кривавий Торквемада", в якому в образі Іспанії часів середньовічної інквізиції поет змалював СРСР, а в образі жорстокого "великого інквізитора" п'ятнадцятого століття Т. Торквемади — Й. Сталіна. Коли помер Сталін, проводилися мітинги жалоби, зібрання, а "недремне кагебістське око" спостерігало: "чи не майне де усміх на лиці". Та люди й справді глибоко приховували свою радість, привчені боятись доносів, перелякано припинили в очікуванні, зображаючи скорботу:

/ О, як боялися святі отці,

Чи не схитнеться їх могутня влада! Душа єретика тій смерті рада — Чи ж не майне де усміх на лиці? Вони самі усім розповідали, Що інквізитора уже нема. А люди, слухаючи їх, ридали... Не усміхались навіть крадькома; Напевно, дуже добре пам'ятали, Що здох тиран, але стоїть тюрма!

Павличко у вірші "Коли помер кривавий Торквемад" відтворив дух страху, непевності, нерішучості, що панував у країні. До того ж надто прозорою була алегорія, щоб провладні прислужники її не розкусили: автор не просто змалював тогочасну ситуацію в країні, а застеріг, що зі смертю тирана тоталітаризм автоматично не зникає, а значить, на місці попереднього тирана з'явиться новий.

Окрему увагу привертає до себе сонет "Голгофа", написаний Павличком у 1969 р. Згадаємо, що, згідно з Біблією, Голгофа — це місце розп'яття Ісуса Христа. Ісус був зраджений не тільки своїм учнем, але по суті всім народом, який перед тим зустрічав

'Його пальмовим віттям і вітав: "Осанна !", а через кілька днів кричав Пилатові: "Розіпни Його" і "Кров Його на нас і наших дітях"! Світова історія, на жаль, має багато прикладів трагічних смертей людських геніїв, гнаних, зневажених, ображених недовірою, зрештою, розп'ятих. Мученицька смерть — це, звичайно, страшно. Гинути відторгнутим віддуть й серця народного, не зрозумілим і чужим тому, для кого віддає усього себе... Страшно, коли народ не тільки байдуже дивиться на страту, а й сам бере в ній активну участь. Страшно навіть не за мученика —страшно за такий народ:

Одна Голгофа споконвіч були: 'Розбійник і творець висіли поруч, І в темряві не розрізняли їх.

Провідна думка твору зосереджена в останніх рядках вірша, якими поет застерігає не повторювати трагічних помилок минулого:

Та ми повинні бачити при світлі. Ре вбитий бог, а де всесвітній хам, . Що перед смертю розпинав народи.

У поетичній спадщині Д. Павличка багато творів, присвячених рідній мові: "Ти зрікся мови рідної...<", "Якби я втратив очі, Україно...", "О рідне слово, що без тебе я?!", "Лист до одного знайомого в справах філологічних"... Для Павличка мова — то найцінніший скарб, з яким ніщо не може зрівнятися. У народі прийнято вважати найбільшою цінністю зір. Кажуть: бережи, як зіницю ока. Павличко ж використовує цей народний вислів, щоб ще вище піднести цінність "мови. У сонеті "Якби я втратив очі, Україно", він пише, що, осліпнувши, міг би жити:

Якби я втратив очі, Україно, То зміг би жити, не бачачи ланів, Поліських плес, подільських ясенів, Дніпра, що стелить хвилі, наче сіно.

Дивитися на радощі обнови,
Та материнської не чути мови —
Ото була б загибель-смерть мая.

Ставлення дорідної мови для Павличка — то найвищий критерій моральності, взагалі вартості людини. Так само завзято

поет засуджує людину, яка зрадила свою мову. Така людина, на думку автора, заслуговує найтяжчої кари — це і втрата життєвого шляху, і втрата матері, і друга, і цілого народу, і поваги оточуючих, і найстрашніше для селянина:

Ти зрікся мови рідної. Тобі Твоя земля родити перестане, Зелена гілкам лузі на вербі Від доторку твого зів'яне!

Як і, будь-який поет, Д. Павличко, звичайно ж, звертався і до інтимної лірики, де широко розкрився його талант. У книжці "Таємниця твого обличчя" (1979) поет з вершин життєвого досвіду оспівав любов як найбільшу цінність життя, запоруку його осмисленості й тривання; За силою змальованих у цих віршах почуттів книжка "Таємниця твого обличчя" нагадує збірку І. Франка "Зів'яле листя". Ліричний герой збірки — звичайна людина, яка вміє тонко відчувати й цінувати красу. Кохання — почуття багатогранне, і Павличко, не повторюючись, відображає в стислих, але містких віршах якусь одну виразну грань: "Не бійся сивини моєї;..", "Ми вийдем з тобою на листя опале", "Зеленим вогнем береза", "Горить суніцями поляна", "Дівочих непорочних ліній", "Ніч була ясна, я стежками-біг" та інші. Своєрідна, закрита за давніми язичницькими зразками прекрасна поезія "Я стужився, мила, за тобою", де закоханий юнак перетворюється на; явір, стала улюбленою піснею закоханих:

*Я стужився, мила за тобою,
З туги обернувся мимохіть
В явора, що, палений журбою,
Сам один між буками стоїть.
Грає листя на веснянім сонці,
А в душі — печаль, як небеса.
Він рое та й співає явороньці,
І згорає від сльози роса.*

Фольклорні образи явора і яворини— символи вірного, незрадливого, але безнадійного кохання й невимовної туги. Автор ненав'язливо зображує, як драма людського серця переливається в рослинну символіку. Та вершинною точкою ліричної напруги є ще один вигаданий автором образ:

Розітнуть йому печальні груди. Скрипку зроблять із його журби:

Музичний інструмент, який несе тугу людського серця, не зможе грати нещиро, фальшиво. Та якщо ми згадаємо, що образ скрипки — це символ мистецтва, то зрозуміємо, що поет хотів наголосити на призначенні мистецтва щиро, правдиво нести

в світ красу.

Чимало поезій Павличка покладено на музику, а славнозвісна пісня на музику О. Білаша "Два кольори" за популярністю може конкурувати з багатьма творами поетів-пісенників:

*Два кольори мої, два кольори,
Оба на полотні, в душі моїй оба,
Два кольори мої, два кольори:
Червоне — то любов, а чорне — то журба.*

Червоний і чорний кольори — це традиційні барви української вишивки, символічне наповнення яких не змінилося навіть протягом тисячоліть. При всій своїй ліричності та пісенності ця поезія має ще й глибокий філософський підтекст: вирушаючи в самостійне життя, ліричний герой отримує від матері сорочку, вишиту червоними і чорними нитками, які символізують згадку про те, що людська доля є переплетінням щасливих і гірких моментів, "сумних і радісних доріг", які людині доведеться пройти. Суперечливість життя, мотиви дороги й повернення до одвічних моральних цінностей, материнська вірність і синівська любов — ці відомі всім складові людської долі й зумів показати поет у своєму творі.

Є в творчому доробку Д. Павличка і твори, написані для дітей: поема-казка "Золоторогий Олень", "Дядько Дош", "Де найкраще місце на землі", "Пригоди кота Мартина" та інші, які приваблюють читачів щирістю, красою художнього слова та простотою, за якою ховаються досить глибокі та важливі думки.

Подорожуючи світом, знайомлячись зі світовою літературою, поет отримав можливість розвивати свій кругозір, навчаючись на кращих взірцях поезії Заходу і Сходу. Він блискуче оволодів такою складною віршовою формою, як сонет, зробив чималий внесок у його цікавий різновид — білий сонет, увів в українську літературу поширені в близькосхідній ліриці рубаї (у поезії народів Близького Сходу так називається чотиривірш, в якому римуються перший, другий та четвертий рядки), відродив у сучасній поезії жанр притчі. Досить багато займався перекладом найкращих взірців світової літератури, прикладом може бути видана в 1983 р. книга "Світовий сонет".

Розмова про творчий доробок Дмитра Павличка була б неповною без згадки про його літературознавчу діяльність. Його статті, есе, виступи з питань літератури склали три збірки — "Магістралями слова" (1977), "Над глибинами" (1983) та "Біля мужнього світла" (1988), де вміщені статті з історії світової літератури (про Т. Шевченка, І. Франка, Лесю Українку, В. Стефаника, О. Гончара, М. Рильського, Шолом-Алейхема, Хосе Марті, М. Шолохова та багатьох інших). Великою заслугою Д. Павличка є введення в літературне життя України творчості видатного поета-лемка, до цього у нас майже не відомого Богдана — Ігоря Антонича, книгу якого "Пісня про незнищенність матерії" він упорядкував і видав у 1967р., супроводивши її ґрунтовною вступною статтею під такою ж назвою, як і книжка.

Як і кожен справді самобутній, оригінальний поет, Д. Павлич-ко сприймається читачами неоднозначно. Є в нього вірші, які несуть на собі аж надто виразні прикмети свого часу, і то не кращі прикмети, як-от оспівування вождя революції. Є просто слабші, як для Павличка, твори. Тут варто навести слова відомого критика й літературознавця Анатолія Шевченка: "Можна приймати поезію Павличка цілком, не застережно, а можна щось у ній не приймати, так само можна погоджуватися з його думками, висловленими в трьох книгах літературно-критичних статей, есе, виступів, а якісь із них заперечувати, але не можна не захоплюватися цією яскравою особистістю, цим невтомним будівничим нашого духовного життя, цим полум'яним громадянином рідної землі".

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірки "Любов і ненависть", "Таємниця твого обличчя", твори "Коли умер кривавий Торквемада", "Погляду криницю", "Голгофа", "Два кольори", "Ти зрікся мови рідної...", "Якби я втратив очі, Україно...", "О рідне слово, що без тебе я?!", "Лист до одного знайомого в справах філологічних...", "Золоторогий Олень", "Дядько Дощ", "Де найкраще місце на землі", "Пригоди кота Мартина", цикл "Покаянні псалми".